

HE PANUI KAWE KORERO

13 August 2007

KUA KITA TE WHAKAHAERETANGA Ō TE WHAKAMAHI 1080

I te ra nei i whakataungia e Nga Kaiwhakatupato Whakararu Taiao, he whakahaere hou, mo te whakamahi paihana 1080 ki Aotearoa.

Hei ta te heamana a Neil Walter, kua kita nga whakahauanga kei runga i taua paihana. Kei te akinahia e ERMA kia tere rangahau i etahi atu ara hei patu i te kararehe opaihama me te rangahau ano i nga paakinotanga o te 1080. Mai i te Hanuere 2008 ko te katoa o nga whakamahi a wakarererangi o taua paihana 1080 ka ata tirohia e ERMA.

Hei ta Neil Walter, ko taua whakatau i whai muri i tetahi tirohanga whanui mo taua paihana 1080 (Sodium fluoroacetate) me ana hanga katoa. E ono nga marama i tirohia taua paihana me te tuku tonu mai o nga iwi whanui. E rua wiki mo te whakarongo ki nga tonu whanui.

“Koiane te take uaua rawa atu kua whakahaerehia e ERMA Aotearoa,” hei ta Neil Walter. Hei tana, “Neke atu i te rima tau taua tonu e whakarite ana. Neke atu i te 1400 nga tonu a tuhi i tukuna mai, 150 nga kai tonu i tau mai ki mua i a matou.”

Ko te komiti whiriwhiringa kaupapa i te take 1080 ko Neil Walter, Ahorangi George Clark, Helen Atkins me Dr Manuka Henare.

Hei ta Neil Walter kei te weherua te iwi o Aotearoa mo nga whakamahi 1080. I te tahi taha, ko nga kararehe, opaihama, rapeti, kiore, wiihara kei te ngaki kino i te taiao me te oranga o te motu. Kei tera taha, ko te iwi e whakapono ana kei te kino rawa te pa mai ki te tangata ki te taiao, te whakamahi 1080. Ko etahi o nga whakahe e hoki ana ki nga wa o mua. Kua tau era i runga i te ara hou kua whakaritea mo te whakamahi 1080. E tautoko ana ngā maha no Aotearoa i te whakamahi 1080 na te mea te raru nui a nga opaihama ki te taiao me te oranga o te motu, me te mea kahore atu he mana kowhiri hei patu i taua kararehe.

Hei ta Neil Walter, ko te whakamahi a rererangi o te 1080 ki te patu opaihama, te tino maharahara a te komiti. “Ko ta matou whakatau e mea ana kahore he mana kowhiri o te paihana 1080 i tenei wa, ki te tiaki i wa tatou ngaherehere, kia kua hoki e raru a tatou mahi ahuwheua.”

“I rongu ta matou komiti i te mamae o te iwi ki nga whakamahi 1080,” hei ta Neil Walter. “E whakapono ana matou ko te ara hou ka whaitia e matou ka araihia nga kino ka tupono te pa mai ki te tangata, ki te taiao ranei. E whakahau ana matou kia rangahautia e te kawanatanga nga take me nga raru kei te pa pouri tonu te iwi whanui o Aotearoa.”

Ko tenei whakataua hei ta Neil Walter, e hangai ana ki ta te komiti i whakaaro ai, kia whakatika te whakamahi paihana 1080. Koira kua apitihia atu ano etahi here kia taea ai e Ngā Kaiwhakatūpatō Whakararu Taiao te ata tiro tiro i aua whakamahi 1080 a nga ra e tu mai nei. Me rangahautia ano te ngaki kino o te paihana nei, me te tiro ano i etahi atu ahua patu i te opaihama me te whakatikatika i te ahua o te whakamahi 1080 mai i te waka rererangi.

Na te tokomaha o te motu i hiahia kia tirohia tenei take kua whakaritea he purongo hei whakarama ake i te whakataua. Ko taua purongo ka whakamarama i nga take tuatini e pa ana ki taua tono, i pehea te whakahaere o nga kohinga korero me te whakataua a te komiti. Kei taua purongo e rarangi ana nga take i ata whiriwhiria e te komiti he aha nga painga, he aha nga uauatanga me nga utu o te 1080 ki roto i te taiao, nga tikanga e pa ana ki te iwi Maori, nga hiahia a te iwi whanui, nga hapori, me te taha oranga o te motu.

Ehara tenei whakataua mo ake tonu atu hei ta te heamana. Ka tirohia ano tenei take a te wa. Ko te tere, te tooroa ranei o taua tirohanga, ka hangai tonu ki te pai o a matou whiringa hou, me te aro mai o te iwi ki tenei ara hou kua whakatakotoria.

Kei te mihi a Neil Walter ki nga tangata i roto i taua tirohanga, “kei te miharo katoa matou i te pai o nga korero i horaina ki mua i te komiti. He maha nga tangata i akinahia kia mohio marika matou te ahua o to ratou tono. E whakapono ana matou kua ea aua kohinga korero hei maramatanga mo te iwi whanui. Kua toopuhia aua korero hei tuara mo nga mahi a Nga Kaiwhakatupato Whakararu Taiao. Ka hoki ano matou ki aua korero i a matou e ata tiro tiro ana i nga whakamahi 1080 roto o Aotearoa a nga tau e heke mai nei.”

Kei runga i te ipurangi tenei whakataua, www.ermanz.govt.nz

Mehemea e hiahia ana koe ki tetahi kape o te purongo, me imera info@ermanz.govt.nz, me waea atu ranei ki a (04) 916 2426.

Mehemea he patai au waea atu ki a:

David Venables, Communications Manager, ERMA New Zealand.

◆ Telephone +64 4 918 4835

◆ Mobile 021 224 3304

◆ Facsimile +64 4 914 0433

◆ Email: david.venables@ermanz.govt.nz